

Potřebujeme Majestát [1988]

Pozornost naší i zahraniční veřejnosti je v poslední době přitahována nezvykle širokou akcí katolických laiků, známou jako „31 bodů“. Kdo chce brát často opakovaná slova o demokratizaci naší společnosti opravdu vážně, musí si být vědom důležitosti toho, aby se také katolíci více a hlouběji zapojili do společenského i politického pohybu. Slyšíme ovšem mnoho skeptických hlasů, že lze jen těžko očekávat pozitivní příspěvek k obnovování a upevňování demokracie od církve tradičně politicky konzervativní, které je nejbližší princip monarchický a která v průběhu staletí vystupňovala svou tendenci k centralismu až k prosazení poslední svrchovanosti a dokonce neomylnosti římského velekněze. Katolický centralismus je přirovnáván k centralismu bolševickému a oba typy jsou viděny jako diametrální protivy opravdové demokracie. Na první pohled je však zřejmé, že taková skepse je neproduktivní a zejména v našich poměrech zcela bezperspektivní.

Už před 63 lety upozorňoval protestantský teolog J. L. Hromádka, že navzdory nápadným konzervativním až reakčním tendencím v katolictví „v jeho systému theologickém je místo i pro radikální, demokratické, ano socialistické snahy“. Vaticanum II. potvrdilo toto hodnocení, i když po jeho skončení nechybělo a nechybí pokusů o zadržení změn a o izolaci tzv. progresivních proudů (a nutno říci, pokusů nejednou úspěšných). Pro naše národní společenství je ovšem nejdůležitější, jak se utvářela v tomto převratném století povaha českého katolicismu (Slovensko nechám stranou). Ten vstupoval do 20. století ještě daleko méně připraven na nadcházející společenské i politické změny, než jak tomu bylo v řadě jiných pokročilých evropských zemi. Především bylo české katolictví těžce handicapováno svou minulostí. Barokní vroucí lidová zbožnost zůstávala izolována od společenských a zejména politických otázek, jež se pro bytí a nebytí národa jevily jako zásadně důležité; a všude tam, kde docházelo k politickému a kulturnímu uvědomění, bylo to provázeno větším nebo menším odcizením katolicismu. Práce nižšího kléru a její význam v národním obrození nemůže být podceňována, ale nikdy nebyla obecně chápána jako reprezentativní pro církevní strategii. Ve vyšších společenských vrstvách se opravdová zbožnost stala výjimkou a pouhá vnějškovost kombinovaná s vnitřní vyprahlostí pravidlem. Vyšší klérus byl nejčastěji národnímu životu zcela cizí.

Rozpad Rakouska a vznik demokratického státu nutně znamenal pro katolickou církev otřes, na který reagovala s nedůvěrou a odporem. Necháme-li stranou hmotné zchudnutí církve a ztrátu jejího postavení hegemonu, musíme si připomenout oficiální ideologii, často dutě halasící o navazování na husitství a na reformaci. Jen malá část katolíků byla schopna se s novým státem vyrovnat a hledat si v demokracii své místo. Nebylo málo těch, kteří v době kolem Mnichova pociťovali i jisté zadostiučinění; protože republiku nemilovali a o skutečné povaze fašismu, s nímž si nakrátko zakoketovali, neměli dost ponětí.

Už v průběhu okupace se ale věci začaly měnit. I nejzmatenější rychle vystřízlivěli. Odpor proti nacistické zvlí si vyžádal značné oběti i mezi katolickými laiky a dokonce kněžími; a to mělo dvojí důsledek. Na jedné straně se katolíci nejen podstatně přiblížili, ale skutečně zapojili do

národního života, a na druhé straně tak byli také ostatními složkami chápáni a přijímáni. Rozhodujícím obdobím však byla paradoxně léta padesátá, která znamenala pro obrovské množství katolíků represe a utrpení, jakých po staletí nezakusili. Právě v tomto období byla dovršena národní rehabilitace katolíků a katolické církve v českých zemích. Druhý vatikánský koncil vyvolal hnutí pokoncilové obnovy také u nás, demokratizace společnosti umožnila katolíkům, aby obnovili nejenom své sebevědomí, ale aby se začali společensky i politicky uplatňovat a otevřeli se v duchu ekumenismu jiným církvím a v duchu nyní vítané demokratizace progresivním proudům mimokřesťanským. Po naprostém zhroucení reformního komunistického hnutí jako následku vojenské intervence a upevnění protireformní reakce a po odpadnutí malého, ale do té doby nemálo významného protestantského tábora zůstala katolická církev či spíše katolická složka společnosti jedinou společenskou silou, která se nenechala zahnat k ústupu.

Katolicismus je u nás jediným společenským útvarem, který v posledních dvaceti letech nepřestal být v pohybu, a to v pohybu vcelku správným směrem i za velmi nepříznivých okolností. Přestože by bylo možno k jednotlivým formulacím i k celkové koncepci „31 bodů“ říci leccos kritického, nesmí nám uniknout to podstatné: jde o laickou iniciativu a laici se tu hlásí ke slovu a chtějí být při tom, až dojde k jednání. Tento nepochybně demokratický prvek představuje celou záležitost jako eminentně důležitou. Nezáleží tolik na tom, že současné politické vedení na navrhovaný rozhovor není připraveno; překvapilo by nás spíše, kdyby tomu bylo jinak.

Dnes existují v naší společnosti dvě více nebo méně vnitřně strukturované a integrované společenské a v širokém smyslu politické síly: komunisté a katolíci. Obě tyto části společnosti jsou značně zatíženy svou nedemokratickou minulostí, ale obě jsou v přítomnosti konfrontovány s nutností podílet se na demokratizaci společnosti a také se vnitřně demokratizovat. Naše národní budoucnost je nemožná a nemyslitelná bez těchto významných složek; je národním zájmem, aby demokraticky smýšlející komunisté a katolíci našli cestu k rozhovoru jak mezi sebou, tak s ostatními demokratickými silami menšími. Žijeme dnes zase jednou v historicky mimořádné situaci. Na pořadu dne je kulatý stůl a dialog, z něhož nebude vylučován nikdo – sám se vyloučí ten, kdo dialog odmítne. Demokraté této země se musí spojit a jasně a zřetelně prohlásit, že chtějí nadále žít spolu a ne proti sobě, že se navzájem chtějí respektovat a že chtějí o prosazení svých cílů a programů, kterých se pochopitelně nehodlají vzdát, bojovat čestně a otevřeně, bez postranních úmyslů a s respektem k lidským i občanským právům svých partnerů a protivníků.

Máme-li se uchránit nových katastrof, potřebujeme právě dnes nový Rudolfův majestát, přiměřen naší velmi komplikované době.